

Necmeddin Tarsusî'nin "Urcûze fî Vefeyâti'l-A'yân Min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân" Adlı Eseri: Tedkik, Çeviri ve Değerlendirme*

Doç. Dr. İsmail ŞIK**

Atıf / ©- Şık, İ. (2017). Necmeddin Tarsusî'nin "Urcûze fî Vefeyâti'l-A'yân Min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân" Adlı Eseri: Tedkik, Çeviri ve Değerlendirme, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 39-60.

Öz- Necmeddin Tarsusî, Memlukler döneminde yaşamış bir Hanefî fakihî ve düşünürüdür. Çalışmamızda onun eserlerinden biri olan "Urcûze fî Vefeyâti'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân" adlı âlimlerin vefat tarihinden bahsettiği vefeyât türü bilgiler verdiği risalesini inceleyeceğiz. Eserin Köprülü Kütüphanesi'nin Mehmed Âsım koleksiyonunda 84/3 arşiv numarasıyla kayıtlı bir nüshasını tespit ettik. Tarsusî, "recez" türünde oluşturduğu eserinde, Ebu Hanife'den başlayarak Alâuddin et-Türkmânî'ye kadar olan Hanefî âlimlerin vefat tarihlerini kendine has bir üslupla kodlayarak vermektedir. Eserin genelinde vefat tarihlerini vermek için uygulanan bu metot, öğretilmesi gereken fıkıhçıların sayısının fazla olmasından öğrencilerin ezberlemesini kolaylaştırmak gayesiyle vefat tarihi için harflerden oluşan bir sembol kullanılarak uygulanmıştır. Bu sembolleştirmede Hanefî âlimin ismi verildikten sonra vefat tarihini bildirmek için kullanılan kelime(ler)deki harflerin "ebced hesabı" karşılıklarının toplamı vefat tarihini vermektedir. O, eserde özellikle vefat tarihlerinin kırmızı ile yazıldığını, bununla öğrenmeyi kolaylaştırmayı amaçladığını açıklar. Biyografi yazarlığı, Hanefî gelenekte diğer sünni ekoller kadar yaygın değildir. Tarsusî'nin bu eseri sadece Hanefî âlimleri verirken Hanefî-Mu'tezili, Hanefî-Mâturidi, Hanefî-Eş'ari ayrımı yapmadan Hanefî olarak bildiklerini sıralar. Bu çalışma, erken dönem Hanefî biyografi eserleri içerisinde sayılan önemli bir eser olarak bilim dünyasına katkı sağlayacak verileri barındırmaktadır. Elimizde olan ve sıklıkla kullandığımız tabakâtlardan hem üslup hem de içerik olarak bazı farklılıklar içerir.

Anahtar sözcükler- Tarsusî, Hanefî fakihleri, remz, recez

Makalenin gelişi: 16.03.2017; Yayına kabul tarihi: 19.06.2017

* Bu çalışma Çukurova Üniversitesi BAP-8383 kodlu "Necmeddin Tarsusî'nin Urcûze'sinde Eş'ari-Hanefî Teolojik Farklılaşmalar" adlı proje kapsamında desteklenmiştir.

** Çukurova Ü. İlahiyat F. Kelâm Anabilim Dalı, e-posta: ismail_kelam@hotmail.com

§§§

Giriş

Âlimler, fikirleri ve ilim geleneğine yaptığı katkılarla bilinirler. Kendi eserleri, takipçileri tarafından eserlerine yazılan şerhler, fikirlerinden yapılan alıntılar veya biyografi (vefayât/tabakât) tarzı çalışmalarda aktarılan bilgiler neticesinde kimlikleri ve düşünceleri sonraki nesillere aktarılır. Düşünce tarihinde işlenen herhangi bir meselenin daha iyi anlaşılması için fikrin oluştuğu sosyo-kültürel yapı ve gelişim süreci ne kadar önemli ise o fikirleri inşa eden kişinin hayat serüveni -ne zaman ve nerede doğduğu ve hangi şartlarda yaşadığı, hangi işlerle meşgul olduğu vb.- bir o kadar önemlidir. Dolayısıyla fikirleri anlayabilmek onları inşa edenlerin duygu ve düşüncelerini kavrayabilmekle mümkün olacaktır.

Yapılan bir araştırmada geçmişte yaşamış ve düşünce dünyasına fikirleriyle damga vurmuş önemli isimler hakkında bir takım bilgilere ulaşmak için ilk önce biyografi eserleri olan vefayâtlar ve tabakâtlara bakılır. Bu kaynak eserler, araştırmancının sıhhati ve güvenilirliği için önemli malumatlar barındırırlar. Genel olarak bu tarz biyografi eserlerinde hakkında bilgi verilen şahsın hayatı ile ilgili bir takım veriler ortaya konduktan sonra yaptığı önemli işlerden ve eserlerinin bir kısmı veyahut tamamının isimlerinden bahsedilir. Vefat tarihleri gün ay ve yıl olarak belirtilmeye özen gösterilirken çoğu zaman, verilen doğum tarihine göre daha kesin ve ayrıntılı bilgiler ortaya konur.¹

Biyografi türü eserlerin bir kısmında, hakkında bilgi aktarılacak kişiler isimlere göre tasnif edilirken diğer bir kısmında ise tarih sırası esas alınmaktadır.² Hanefiler, biyografik eser yazma konusunda sayıca Şafiler, Malikiler ve Hanbeliler kadar olmasa da önemli eserler vermişlerdir.³

¹ Bir alanda uzmanlığı ile meşhur olmuş şahısların hayatlarını konu edinen biyografi türü tabakât olarak isimlendirilir. Durmuş, İsmail, "Tabakât", *DİA*, ss. 288-290, İstanbul 2010, cilt XXXIX, s. 288.

² Tabakât kitapları, farklı şekillerde de tasnif edilebilir. Fakihlerle ilgili biyografik bilgileri içeren "fukaha tabakâtı" ve fikhî istidlâl türlerini tanımlayarak tasnif edilen "fikhî istidlâl tabakâtı" bunlardan bazılarıdır. Kaya, Eyyüp S., "Tabakât (Fıkıh)", *DİA*, ss. 292-294, İstanbul 2010, cilt XXXIX, s. 292.

³ Ebû Abdullah es-Saymerî (436/1044) *Ahbâru Ebî Hanife ve Ashabihi*; Ebî Asım Muhammed b. İbrahim el-Herevî (458/1066) *Tabakâtu'l-Hanefiyye*; Abdülkâdir el-Kureşî'nin (775/1373) *el-Cevâhirü'l-Mudiyye fî Tabakâti'l-Hanefiyye*; İbrahim b. Muhammed b. Dokmak (809/1407), *Nazmül-Cemman fî Tabakât Eshabı İmami'l-Numan*; Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî (817/1415), *el-Mirkâtü'l-Vâfiyye ilâ Tabakâti'l-Hanefiyye*; Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrizî (ö. 845/1442) *et-Tezkire*; İbn Kutluboğa, Zeyneddîn Kâsım el-Hanefî (879/1474), *Tâcü't-Terâcim fî Tabakâ-ti'l-Hanefiyye*.

Biz bu çalışmamızda Necmeddin Tarsûsî'nin “Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân” adlı eserinin yazma nüshasından tedkik ve çevirisini vermekle değerli bir biyografi eserini daha fazla kullanılabilir hale getirmek, Hanefî-Mâturîdî sahada yapılacak çalışmalara yardımcı olmak gayesindeyiz.

1.Necmeddin et-Tarsusî'nin Hayatı ve İlimi Kişiliği

Necmeddin Ebu Hak İbrahim b. Ali b. Ahmed b. Abdulvâhid b. Abdulmun'im et-Tarsusî hakkında kaynaklarda verilen bilgiler oldukça sınırlıdır.⁴ Hatta bazı bilgilerin çelişik olduğunu da söylemek mümkündür.⁵ Doğum tarihi kesin olmamakla⁶ beraber biyografi eserlerinde (721/1321) yılında Şam yakınlarındaki Mizze bölgesinde doğduğu aktarılır.⁷ Yine vefat tarihinden hiç bahsetmeyen biyografi kaynakları⁸ olduğu gibi, onun 4 Şaban 758/23 Temmuz 1357 yılında öldüğü bilgisini ayrıntılı şekilde veren kaynaklardan da bahsedilebilir.⁹

Doğum tarihi ve yeri meselesi, kendi eseri olan Vefeyât'ında geçen ibarelerden hareketle tarih verilmeksizin Tarsus'un Gülek kasabasında doğduğu¹⁰ ve Halep'e yöneldiği şeklinde yorumlanabileceği¹¹ gibi ataları içinde bu

⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Mü'ellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, İstanbul: Dâru l-hyâit-Türasi'l-Arabi, 1951, cilt I, s. 16.

⁵ Eser, Ercan “Kadi Necmüddin Et-Tarsusi Ve *Tuhfetü't-Türk* İsimli Eserinin İslam Hukuku Açısından Analizi”, *Türk-İslam Kültür Ve Medeniyetinde Tarsus Sempozyumu*, Ankara 2011, s. 232.

⁶ Zirikli'nin, el-Alâm adlı eserinde 721 yılı olarak verilmesine karşın bazı araştırmacılar bu yılı diğer kaynaklardan elde ettiği bilgiler ışığında h. 710 olarak kabul etmişlerdir. Zirikli, Hayruddin, *el-A'lâm Kâmusu't-Terâcim*, Beyrut 1986, s. 45.

⁷ es-Safedî, *A'yânü'l-Asr....*, cilt I, s. 100; Kılıç, Muharrem, “Necmeddin Tarsusi”, *DİA*, cilt XL, s. 114.

⁸ Bağdadlı İsmail Paşa, *Hediyyetu 'l-Arifin Esmâu 'l-Miellifin ve Asaru 'l-Musannifin*, M.E. Basımevi, İstanbul 1951, s. 16; İbn Tağriberdî, Ebu'l-Mebasin Cemaluddin Yusuf el-Atabegî, *el-Menhe/u's-Safi ve'l-Müstevfi Ba'de'l-Vâfi*, thk. Muhammed Muhammed Emin, Kahire 1984, cilt I, s.129-130; *en-Nucümü'z-Zâhire*, cilt X, s. 326; Abulkadir b. Muhammed el-Kureşi, *el-Cevâhiru'l- Mudiyye fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, thk. Abdulfettah Muhammed Huluvv, Kahire, 1993, cilt I, s. 213; İbn Kutluboğa, Kasım Ebu 'l-Fida Zeynuddin Kasım, *Tacu 't-Terâcim*, 1996 Beyrut, cilt I, s. 89.

⁹ Bağdatlı, *Hediyyetü'l-Ârifin...*, cilt I, s. 16, Bursalı Muhammed Tabir, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333, cilt I, s. 346.

¹⁰ Zira metinde geçen ( ) zamiri dedelerine de bizzat kendisine de atfedilebilir.

سَامَحَهُ الْمُتَّيْمِنُ الرَّحِيمُ

٥- وهو أبو اسحق إبراهيم

بُجَلِقٌ وَحَلَبٌ فَمَحِيدُهُ

٦- من طرسوس جدّه ومولده

değerlendirme yapılabilir. Ancak diğer bir eseri olan “*Kitâbü't-Tevârih*” te açığa çıca Mizze’de 2 Muharrem 720’de doğduğu ifade edilmekte¹² olup bu karışıklık ortadan kaldırılmıştır.

Tarsusî, hayatının büyük kısmını Memlûk Devleti’nin önemli hükümdarlarından Muhammed b. Kalavûn döneminde geçirmiştir. Bu yıllar Anadolu için Selçuklu devletinin dağıldığı beyliklerin kurulduğu dönem olup Ramazanoğlu Beyliğinin kuruluş zamanlarına denk gelmektedir.¹³

Tarsusî, ilmi gelenekten gelen bir ailenin mensubu olarak ilk eğitimi aile içinde almış olmakla beraber babasının kadılık, Hanefi kadı naipliği ile Medresetü'n-Nuriyyeti'l-Kübra, Medresetü'n-Nuriyyeti's-Suğra, Reyhaniyye ve Kaymazıyye’deki müderrislik görevi gereği Dimeşk/Şam’da yaşamış ve eğitimini muhtemelen babasının denetiminde Şibliyye Medresesi’nde tamamlamıştır.¹⁴

¹¹ Tarsusî, Necmeddin, *Urcûze fi Vefeyâti'l-Ayân min Mezhebi Ebî Hanifeti'n-Nu'mân*, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi Mehmed Âsım no: 34 Ma 84/3, vr.201b-205b, vr. 201b.

¹² Tarsusî, Necmeddin, *Kitâbü't-Tevârih*, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi Mehmed Âsım no: 34 Ma 84/3, vr. 195a.

¹³ Beylikler dönemi aynı zamanda Memlukler devrine tekabül etmektedir. Şam, Antakya, Adana, Tarsus ve Mersin bölgesi kısa aralıklarla el değiştirmiştir. Memlukler dönemi siyasi olayları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ayaz, Fatih Yahya, *Türk Memlûkler Dönemi Saray Ağalığı (Üstâdârlık)*, İFAV, İstanbul 2008; *Memlûkler Dönemi Vezirlik*, İSAM, İstanbul 2009; Şık, İsmail, “Hilafetin Kureyşliliği Tezine Teolojik ve Hukuki Bir Reddiye *Tuhfetü't-Türk Örneği*”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 “Ramazanoğulları Beyliği”*, (Basılamamış Bildiri Metni), Adana: 2016; Tatlı, Bekir, “Necmeddin et-Tarsûsî (ö. 758/1357) ve Hilafetin Kureyşliliği Hadisine Yaklaşımı”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 “Ramazanoğulları Beyliği”*, (Basılamamış Bildiri Metni), Adana: 2016; Karagöz, Nail, “Necmeddin Tarsûsî’nin “*Urcuze fi Vefeyati'l-Ayan min Mezhebi Ebi Hanifeti'n-Numan*” Adlı Risalesinin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 “Ramazanoğulları Beyliği”*, (Adana: 2016); Sadıker, Ömer - Akbaş, Hamdi, “Necmeddin Tarsûsî’ye Göre Eş’ariler ile Maturidiler Arasındaki Görüş Ayrılıkları”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 “Ramazanoğulları Beyliği”*, (Basılamamış Bildiri Metni), Adana: 2016.

¹⁴ Çubukçu, Asri, *et-Tarsusî Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılamamış Doktora Tezi), Ankara 1977, s. 27; İmaduddin Ebû'l-Fida İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, Merkezu'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, Dimeşk trs, cilt XIV, s. 192, 202, 207, 215,267; cilt XIV, s. 127; Abdulkadir b. Muhammed en-Nu'aymi ed-Dimeşki, *ed-Dâris fi Târihi'l-Medâris*, thk. Cafer Hüsâm, Matbaatu't-Terakid, Dimaşk, 1948, cilt I, s. 606.

Hem ilmi hem de idari sahada oldukça mahir olan Tarsusî kısa ömrüne o müderrislik, kadılık ve kadî'l-kudât gibi üst düzey vazifeleri sığdırmış başarılı bir ilim adamıdır. Bu vazifeleri başarı ile yerine getirirken farklı alanlarda çok sayıda eser telif etmiştir.¹⁵

2. Urcûzenin Özellikleri, Muhtevası ve Değerlendirmesi

Risale, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi'nin Mehmed Âsim koleksiyonunda 34 Ma 84/3 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. 201b-205b varakları arasında yer alan eserde, Ebu Hanife'den başlayarak Alâuddin et-Türkmânî'ye kadar olan yüzden fazla Hanefî âlimin vefat tarihleri ve buna ilaveten bazılarının da vefat yeri ve bazı genel özellikleri hakkında bilgi verilmektedir.

Necmeddin Tarsûsî'nin "*Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*" adlı çalışması erken dönem biyografi eserlerinden biri olup¹⁶ hanefî tabakâtları arasında sayılsa da bu urcûze aslen vefeyât tarzı bir eserdir. Bilindiği üzere vefeyât biyografi eserlerinin genel adı iken, tabakât ise meslek, mezhep, dönem ve yüzyıla göre yapılan tasnife dayanan eserlerdir. Bu anlamda her tabakât eseri aynı zamanda bir vefeyât iken, her vefeyât eseri tabakât tarzında yazılmamış olabilir.

Eser günümüze kadar yazma halde kalması nedeniyle pek kullanılmamıştır. Tarsûsî'nin urcûzesi sadece Hanefilerden bahseden bir Hanefî tabakâtı da değildir. Eserde belli mezhep, meslek ve zaman grubu esas alınarak bilgiler verilmemiş, bunun yerine önemli görülen farklı gruplardan, mesleklerden kişilerden bahsedilmiştir.

Tarsûsî'nin urcuzesi, vefeyât türünün bariz özelliklerini barındırmakla beraber kendine ait ayırt edici nitelikleri de taşımaktadır. Bu farklılıklardan ilki

¹⁵ Eserleri: "*el-Fetavâ't-Tarsusîyye*" (*Enfau'l-Vesâil ila Tahrîrî'l-Mesail fi'l-Furû*), *el-Fevaidu'l-Fıkhîyye* (*el-Fevaidu'l-Bedriyye*), *ed-Dürretu's-Seniyye fi Şerh i'l-Fevadi'l-Fıkhîyye*, *Refu'l-Külfah ani'l-İhvani fi Keşfi ma Kuddime fihî'l-Kıyasi ala'l-İstihsan*, *Ref'u Kulfeti-Ta'b Lima Yu'malufi'd-Durus ve'l-Hutab. es-Sıracu'l-Vehha*, *Umdetu'l-Hukkâm fima la Yuneffezu mine'l-Ahkâm*, *Risaletün fi Cevazi'l-Cume'tifi Mevdiayni*, *el-Hasâil fi'l-Furu*, *el-İhtilâfatu'l-Vakiali fi'l-Musannefa*, *el-İşarat fi Dabti'l-Müşkilat*, *Şerhu'l-Hidaye li'l-Merğimini*, *Zahretu'Nazzr. fi'l-Eşbâh ve'n-Nezai*, *Vefayâtu'l-A'yân min Mezhebi Ebi Hanifeti'n Nu'man*, *Mahzuratu'l-İhram*, *Menâsiku'l-Hac*, *el-İlam fi Mustalahi's-Şuhud ve'l-Hukkam fi'l-Vesaiki's-Şeriyye*, *Enmuzecu'l-Ulum li Erbâb'l-Fuhum*, *Tuhfetü't-Türkî ma Yecibu en Yu'mele fi'l-Mülk*, *en-Nuru'l-Lamfi ma Yu'melu bihifi'l-Cami*, *Urcuzetu fi Ma'rifeti mii beyne'l-Eşari ve'l-Hanefiyyeti minel Hilafi Fî Usuliddin*. Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Kılıç, Muharrem, "Necmeddin Tarsusi", 114-115; Eser, "Kadi Necmüddin Et-Tarsusi .....", s. 235-237; Şık, "Hilafetin Kureyşliliği Tezine .....", s. 5.

¹⁶ Yine Tarsûsî'nin kendinden önceki yaklaşık 150 senelik bir süreçte Şam kadılığı yapanlardan daha ayrıntılıyla bahsettiği tabakât tarzı "*Kitâbü't-Tevârih*" adlı bir eseri daha vardır.

biyografik malumatlar vermesine rağmen klasik tarzın dışına çıkılarak şiirsel bir üslupla -kaside türü olan urcûze şeklinde- yazılmasıdır.

Urcûze, aruz sisteminde recez bahriyle yazılmış kasidedir. Halil b. Ahmed'in aruz sisteminde 7. bahir olarak geçen recez, günlük hayatın her yerinde kendini göstermiş, bazen çarşı-pazarda bazen de kahramanlık hikâyelerinin anlatıldığı savaş meydanlarında veyahut oyun şarkılarının dile getirildiği alanlarda söylenen kasidelerden olmuştur.

Kısa vezinlerle söylenmiş küçük manzumeler olan recez, ilk başlarda şair ve edebiyatçılar arasında sanat bakımından fazlaca önem görmemiş olsa da hicrî I. asırdan itibaren daha fazla rağbet görerek sık kullanılır olmuş ve yaygınlaşmıştır. Bilindiği üzere recezle yazılmış kasidelere "urcûze" denmektedir. Sistemini kasideden alan urcûzeler, kısa aralıklarla aynı kafiyedeki kelimelerin tekrarını gerektirdiğinden yazılması ve söylenmesi zor bir manzum türüdür. Buna rağmen etkileyici ve didaktik yönünden dolayı Ru'be (ö. 145/762) gibi 400 beyitlik urcûze yazan (râcizler) şairler çıkmıştır.

İslam Tarihinde özellikle Abbasiler döneminde başlayıp daha sonraları artarak kullanılan recez; hikâye, fıkra, tarih, sarf ve nahiv, belagat, akaid, fıkıh, siyer ve hadis gibi sahaların neredeyse tamamında kullanılmıştır. Tarihî hikâyeleri ve destanî olayları anlatmaya elverişli olduğundan özellikle bu konularda pek çok urcûze yazıldığı görülmektedir. Aslen urcûze söylemenin zorluğundan özellikle öğretici eserlerde kullanılış olmakla beraber bazı yorumlarda didaktik üslubundan dolayı mesnevi gibi nazım türlerinin temelini oluşturduğu kabul edilmektedir.

Arap edebiyatında Beşşar b. Bürd (783-784), Ebu Nüvâs (ö. 810), Ebü'l-Atâhiye (ö. 825) ve İbnü'l-Mu'tez (ö.908) gibi isimler recezi kullanmışlardır. İbn Abdürrabbih'in (ö. 940) Endülüs Emevî Halifesi III. Abdurrahman için yazdığı Urcûze'si; Muhammed b. Hasan er-Rahbî'nin miras hukukunu anlatan el-Urcûzetü'r-Rahbiyye/Buğyetü'l-Bâhis'i; İbn Hebbâriyye'nin es-Sâdih ve'l-Bâğım adlı urcûzesi, Nu'mân b. Muhammed'in imamet konusundaki el-Urcûzetü'l-Muhtâre'si, İbnü'l-Mu'tezz'in Urcûze fi Târîhi'l-Mu'tez Billâh'ı bunlara örnek verilebilir. Ayrıca Türk-İslam edebiyatında da kullanılan recezin özellikle Yunus Emre, Kadı Burhaneddin ve Nesimî tarafından tercih edilmiş bir kalıp olduğunu söylemekte fayda vardır.

Eserin amacı Tarsûsî'nin öğrencilerine âlimlerin vefat tarihlerini kolay bir şekilde öğretmek gagesidir. Tarsûsî'ye göre tarihler, öğretim açısından kolay olamayan bir konu olup sembollerle kodlanması öğrenimini kolaylaştırılması için gereklidir. Tarsûsî, kendinden önce yaşamış önemli isimlerin sayısının oldukça fazla olduğunu, hepsini bir arada saymak için ciltlerce eser yazmak gerektiğini, bunun ise mümkün olmadığını vurgular. O, önce eserinde bahsetmeyi planladığı şahısların sayılarını sınırlandırmış daha sonrada söz

konusu kişilerin vefat tarihlerinin tamamının hatırdâ tutulmasının neredeyse imkânsız olduğundan hareketle her birinin vefat tarihini ebced hesabı bir remz haline getirmiştir. Bunu yaparken remizleri kırmızı mürekkeple yazmıştır. Ona göre remizlerin özellikle kırmızı renkli mürekkeple yazılması kolay öğrenilmesi ve ezberletilmesi amacına matuftur.¹⁷

Tarsusî, urcûzesine Allah'ın verdiği nimetlere hamd ve sena ettikten sonra günahlarından dolayı Allah'tan af ve mağfiret dileyerek başlar. Daha sonra sözüne Hz. Muhammed'e salat ve selamla devam eden Tarsusî, kendi ifadesiyle dedelerinin Tarsuslu olduğunu söyler. O, dedelerinin doğduğu yerin Gülek (Cülak), yöneldikleri ve yaşadıkları yerin ise Halep olduğunu belirtir. Tarsusî bu eseri kendi isteğiyle öğrencilerine âlimlerin vefat tarihlerini kolay öğretmek gayesiyle uzun süredir zihninden geçirdiği bir düşüncenin mahsulü olarak kaleme aldığını belirtir.¹⁸ O, söz konusu ihtiyacı gidermek için bu tarzda bir eser ortaya koymaya karar vermiştir.¹⁹

Tarsusî, Hanefî âlimlerin sayısının risalede yer alan isimlerle sınırlı olmadığını ancak sınırlı sayıda kişiden bahsedebildiğini ifade eder. Ayrıca eserde bahsettiği tüm isimlere eşit miktarda yer ayırmaz. Bazılarının üzerinde birkaç satır dururken diğer bazılarında ise sadece kısaca bahsedip geçer.²⁰

Tarihleri ebced hesabı harflerden oluşan sembol kelimelerle verir. Tarsusî'nin ebced hesabına uygun bir şekilde vermesini örneklendirmek gerekirse Ebu Hanife'nin vefat tarihi için belirlediği remiz "نق" ele alınabilir. Ebced²¹ hesabına göre bu kelimedeki (ن) harfi 50'ye; (ق) harfi ise 100 rakamına karşılık gelir. Bu durumda (ق)100 + (ن)50 = 150 Ebu Hanife'nin vefat yılı olmaktadır.²² Eserde bu şekilde her bir âlimin vefat tarihi ebced karşılığına denk gelen harflerle belirlenmiş sembollerle ifade edilir. Vefat tarihine ebced hesabı sayısal olarak denk gelen harflerden oluşan kelime çoğu zaman anlamlı bir şeyde olmayabilir. Ancak kelimeyi oluşturan ve metinde kırmızı ile yazılan harflerin

¹⁷ Tarsusî, *Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*, vr. 201b. Yaptığı çalışmalarla dikkat çeken Tarsusî hakkında İbn Kesir gibi asrının önemli biyografi uzmanının övgülerde bulunması ise ayrı bir dikkat çekici husustur. İbn Kesir, *el-Bidôye ve'n-Nihâye*, XIV, s.192,202, 207,215, 267.

¹⁸ Tarsusî, *Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*, vr. 201b.

¹⁹ Tarsusî, *Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*, vr. 201b.

²⁰ Tarsusî, *Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*, vr. 202a; 204a-205a.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzun, Mustafa, "Ebced", *DİA*, Ankara 1994, cilt X, s. 68-70.

²² Tarsusî, *Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*, vr. 202a.

- أبي حنيفة الإمام العابد ، الأعظم النعمان ذي الفوائد

- في رجب وفاته من عام نق ، ببلده السلام موته اتفق

ebced hesabıyla karşılık gelen rakamlar toplandığında âlimin vefat tarihi ortaya çıkar. Bu uygulama rakamların ifade ettiği sayısal değerlerin harflerle sembolleştirilerek aktarılmasıdır. Tarsusî, farklı vefat tarihlerini farklı kelimelerle kodlarken vefat tarihleri aynıysa bunları ifade etmek için aynı rakamsal değerde farklı remzleri belirlemek yerine her ikisi için aynı kelimeyi kullanır.

Şiir nazmına uysun diye bazen kelimelerdeki harflerden bazılarının düşürüldüğü görülür. Örneğin 44. Beyitte (eda/اضاء) kelimesinin aslı (edae/اضاء)dir. Ancak şiir nazmına uyumdan dolayı kelimedeki hemze düşürülmüştür. Yine aynı metinde (ferre/فر) kelimesinde şeddeli kullanmasına rağmen hesaplamada (/ra)harfi tek sayı değeri almıştır.

Urcûzenin genelinde vefat tarihleri kronolojiye uygun bir sıralama takip edilse de bazı yerlerde örneğin 74. beyitte geçen Hatip İsa'dan bahseden yerde bir önceki tarih olan 636'dan daha önce bir tarih olan 624 yılı verilmiştir. Bu eserde üslup bütünlüğü açısından uyumsuzluk gibi değerlendirilebilirse de asıl dikkate alınması gereken şey tarihi sıralama değil şiirsel anlatıma uyma olduğundan problem oluşturmaz.

Ayrıca Müstensihin üslubundan kaynaklanan bir takım farklı yazımlar da göze çarpmaktadır. Örneğin eserde zaid eliften (ى) sonra gelen ya (ي) genellikle hemzeye (ء) dönüşmez iken bazı yerlerde hemzeye dönüşmüştür. (علاي) şeklindeki farklı yazımlar buna örnektir. Yine "مات ابن سنا" ifadesi hemzesiz şekilde "مات ابن سنا" yazılmıştır.

Şiirsel kalıplarda ezber yoluyla öğretmek İslam toplumlarında erken dönemden beri kullanılan bir metottur. Bilindiği üzere beyitler arasında var olan uyum ve ahenk ezberlemeyi kolaylaştırmaktadır. Kur'an ayetlerinde de gördüğümüz bu edebi ifade tarzını İslam öncesi ve sonrası Arap şiirinde de bulmak mümkündür.

İçlerinde Tarsusî'nin urcûzeleri de olmak üzere farklı konularda bu tarzda yazılmış çok sayıda eserden bahsetmek mümkündür. Bu eserlerin tamamı öğretim amacıyla yazılmamış olsa da bu şekilde kaleme alınmış eserlerin çokluğu o dönemde ilmi sahada bu edebi tarzın ne kadar yaygın olup kullanıldığını göstermektedir.

Tarsusî, urcuzesinde yüz civarı kişinin vefat tarihinden bahseder. O, "sayılan tüm isimlerin Hanefilerin tamamı olduğunu söyleyemiyorum" diyerek çalışmasının kısıtlılıklarından da bahseder. Eserin bu özelliklerinden dolayı içinde Hanefi ulemanın (Hanefi-Mu'tezili ve Hanefi-Mâturîdi) ağırlıklı olduğu genel bir vefeyât olarak değerlendirmesinde fayda vardır. Eserinde bahsettiği şahıslarla ilgili verdiği bilgiler ağırlıklı olarak sadece ölüm tarihi iken yaşadığı döneme yaklaştıkça verdiği bilgiler artmaktadır. Önceleri bir beytin her satırı bir kişiye ayrılmışken şahsın tanınırlığı ve düşünce tarihine etkisi bağlamında önemiyle beraber bir şahsa birkaç beyti ayrıldığı görülmektedir. Tar-

susî'nin çalışmamıza konu olan biyografi türünde örneğine az rastlanacak bir esere imza atmış olması önemlidir.

4. Urcûze fî Vefeyâtî'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân"	٤ . أَرْجُوزَةٌ فِي وَفِيَّاتِ الْأَعْيَانِ مِنْ مَذْهَبِ أَبِي حَنِيفَةَ النُّعْمَانِ
1-Nazmın başında ve sonunda Allah'ın nimetlerine hamdolsun.	١. الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى أَنْعَامِهِ فِي أَوَّلِ النَّظْمِ وَفِي خَتْمِهِ
2-Sonra sayısız salat ve selam olsun Tihameli Nebi_Mustafa'ya	٢. ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ النَّامِي عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى التَّيَّهَامِي
3-En hayırlı, takva, iyilik ve isâr ehli olan âline ve ashabına	٣. وَآلِهِ وَصَحْبِهِ الْأَخْيَارِ أَهْلَ التَّقَى وَالْبِرِّ وَالْإِنْتَارِ
4-Sonra Allah'ın gizli lütuflarını bildirdiği Hanefî kul der ki	٤. وَبَعْدُ قَدْ قَالَ الْعَبِيدُ الْحَنْفِيَّ عَامَلَهُ اللَّهُ بِلُطْفِهِ الْحَفِيَّ
5-O, Ebu İshak İbrahim'dir. Müheymin ve Rahim olan onu bağışlasın.	٥. وَهُوَ أَبُو اسْحَقَ اِبْرَاهِيمَ سَاحِحَ الْمُهَيْمِنِ الرَّحِيمِ
6-Dedeleri Tarsus'tan, doğduğu yer Cülak (Gülek) ve yöneldiği yer Halep'tir.	٦. مِنْ طَرَسُوسٍ جَدُّهُ وَمَوْلِدُهُ بِجُلَّاقٍ وَحَلَبٍ فَمَحْيِدُهُ
7-Nice zamandır ilgi duyanlar için Urcuze hatırımdan geçiyordu.	٧. كَانِ يَمُرُّ فِي قَدِيمِ الزَّمَنِ بِخَاطِرِي أَرْجُوزَةً لِّلْمَعْنِي
8-Geçmiş vakit ve zamanlarda ileri gelen (âlimler) den vefat edenleri hatırlatan	٨. يَذْكَرُ مَنْ مَاتَ مِنَ الْأَعْيَانِ فِي سَالِفِ الْأَوْقَاتِ وَالْأَزْمَانِ
9-Ümmetin kandili (Ebu Hanife) hayırlının mezhebindeki imamlar ve arkadaşlarına has olan.	٩. يَخْتَصُّ بِالأَصْحَابِ وَالْأَيْمَةِ فِي مَذْهَبِ الْخَيْرِ سِرَاحِ الْأُمَّةِ
10-Sana açıkça ulaştığı gibi onlardan ölüm tarihlerini kesin olarak bildiklerimi.	١٠. مِمَّنْ عَلِمْتُ مَوْتَهُ يَقِينًا مِنْهُمْ كَمَا يَأْتِيكَ مَسْتَبِينًا
11-Allah (bana) kolaylık versin. Zihnimde ve hafızamda olan kimselere ihsanda bulunsun.	١١. فَيَسِّرْ اللَّهُ وَمَنْ بِالذِّي

	قد كان في ذهني وأفضى خلدي
12-Ne var ki onların fazla olduğunu (zihninde) muhafaza etmenin büyük emek istediğini gördüm.	١٢. لكن رأيت القوم فيهم كثرة وحفظها بيقي شديد العزة
13-Dedimki remz hepsini içine alır. Vefat tarihleri az olmayan.	١٣. فقلت إن الرمز يحوي الجملة من وفياتهم بغير قلة
14-Ezberleme yoluyla öğrencilere kolaylık olur. Onlara kolaylık sağlayan maksadına ulaşır.	١٤. ويسهل الحفظ به للطلبة ومن يعانيتها يجوز مطلبه
15-Cümlelerin harflerinden her biri hümete layık olanların vefat yıllarına işaret eder.	١٥. وكل حرف من حروف الجمل رمز سني الميت المبتجل
16-Kimse beni (bu işi yapmaya) çağırmadı, bu işe beni kendi düşüncem yöneltti.	١٦. وما دعاني أحد إليها بل نفس ذكرى حامل عليها
17-Nazımla bu Hanefi (demeye) özen gösteriyorum. Benim bildiğimi ey kardeşim sende bil.	١٧. وما أعتني بنظم هذا حنفي فيما علمت يا أخي فأعرف
18-Kırmızı ile işaretlediklerim ömrün sona erme vaktidir.	١٨. وكلما وضعته بالأحمر فإنه وقت نفاذ العمر
19-Şayet bir kusur bulursan ben acizim ve kusur benim için de caizdir.	١٩. وإن تجد عيباً فإني عاجز أيضا وإني للعيوب جائز
20-Bu meramımda bana ilham verip beni yönlendiren Yüce Allah'tan isterim.	٢٠. وأسأل الله الذي ألهمني هذا المرام وعليه دلني
21-Yardım ve bağışlanma için rahmet, Ahirette şahsım için güzel bir derece.	٢١. معونة ورحمة للمغفرة وصفحة الجميل لي في الآخرة
22-Söze hükümler çıkaran imamımız İmam (-ı Azam)'dan bahsederek başlıyorum.	٢٢. فابدأ الكلام في الإمام إمامنا مستنبط الأحكام
23- Ebu Hanife Âbid İmam Azâm Numan, katkısı çoktur.	٢٣. أبي حنيفة الإمام العابد الأعظم النعمان ذي الفوائد
24-Vefatı Recep ayında (50+ ن 100 ق) نفي	٢٤. في رجب وفاته من عام نفي

=150 yılındadır. Selam diyarında (Bağdat'ta) vefat ettiğinde ittifak vardır.	ببلدة السلام موته اُتَّفَقَ
25-Rabbim ondan (Ebu Hanife'den), O da ondan ve onu takip eden arkadaşlarından razı olsun.	٢٥. أَرْضَاهُ رَبِّي وَرَضِي عَنْهُ وَعَنْ أَصْحَابِهِ مَتَّبِعِيهِ فِي السُّنَنِ
26-Ondan sonra حنق da (ق + 50 ن + 8 ح) =158 yılında meşhur Züfer b. Hüzeyl vefat etti.	٢٦. وبعده في حنق قد مات زُفَرُ بن الهذيل في الذي قد اشتهر
27-Deki; Davud et-Tâî'miz سيق (ق + 60 س) =160 yılında; Nuh b. Meryem ise جعق (ج3) =173 yılında vefat etti.	٢٧. داوُدنا الطائيّ قل في عام سيق ومات نوح بن مريم في جعق
28-Cömert Kâsım b. Ma'n vefat etti هعق (ه + 5 + 70 ع) =175 ve Hammâd ise وعق (و + 6 + 100 ق) =176'da.	٢٨. والقاسم بن مَعْنٍ الجَوَاد في هعق ووعق حمّاد
29-İbn Mübarek da افق (ق + 80 ف + 1) =181 vefat etti. Sonra de ki; Ebu Yûsuf da بفق (ب + 2 + 100 ق) =182.	٢٩. وابن المبارك قد قضى في أفق ثم أبو يوسف قل في بفق
30-Muhammed زفق'de öldü dediler (ف + 7 ز) = 187; Esed ise حفق'da göçtü. (ح + 80 ق) =188.	٣٠. محمد في زفق قالوا قضى وأسد في حفق فقد مضى
31-Yusuf es-Semî طفق (ط + 9 ف + 80 ق) =189'da; Oğlu Yakub ise بسق (ب + 2 ص) =192'de vefat etti.	٣١. ويوسف السمي مات في طفق ونجل يعقوب فني عام بسق
32-Ebu Mutî' Belhî طصق (ط + 9 ص) =199'da vefat etti, Yüce Allah onu bağış-lasın.	٣٢. ومات أبو مطيع البلخي في طصق يرحمه العلي
33-el-Lü'lü'dr (د + 4 ر) =204'de vefat etti İbn Ebî Mâlik de aynı yıl vefat etti.	٣٣. واللؤلؤي عام درقد قضى وابن ابي مالك فيه قد مضى
34-Sonra İbn Rüstem ایر (ي + 1 ا) =211'de vefat etti; İlaveten en-Numan da بئر (ب + 2 ب) =212'de diye söyle.	٣٤. ثم ابن رُستَم قد مضى في اير نافلة النعمان قل في بئر
35-İkrime b. Tarık دير (د + 4 ي) =214'te; Halef ondan sonra هير (ه + 5 ه) =215'te.	٣٥. عكرمة بن طارق في دير وحلّف من بعده في هير
36-Assam هير (ه + 5 ه) =215 yılında vefat etti; İbn Eban ondan sonra اكر (ا + 1 ك) =221'de.	٣٦. عصام قد مات بعام هير وابن ابان بعده في اكر

37-Hayırlı İmam İbn Semaa <u>حظ</u> (ر30+ ل3+ج) 200)=233'te ki o, memnun ve uzun ömürlü idi.	۳۷. وابن سماعة الإمام الخَيْرُ في <u>جله</u> وهو الرضِيُّ المعَمَّرُ
38-İsmi Bişr olan İbn Velid <u>حظ</u> (ر30 ل8+ح) + 200)=238'de ki âlim bir imamdı.	۳۸. وابن الوليد فاستمه قَيْشَرُ في <u>حله</u> وهو الإمام الخَيْرُ
39-Yahya b. Ektem <u>حمر</u> (م30+ج) 200)=243'te vefat etti; Hasan b. Bişr ise <u>دمر</u> (ر40+م4+د) 200)=244'te diye söyle.	۳۹. يحيى ابن اکتهم قد مات في <u>حمر</u> والحسن بن بيشر قل في <u>دمر</u>
40-Hilal er-Râî (Rey) <u>همر</u> (م40+ه5) 200)=245'te, peşinden Hassâf <u>س</u> (ا1+س) 200)=261'de.	۴۰. ثم هلال الراي في عام <u>همر</u> وبعده الخِصاف في عام <u>اسر</u>
41-Adı Muhammed olan İbn Şuca' <u>وسر</u> (و6+س) 200)=266'da vefat ettiğinden emin olunuz.	۴۱. وابن شجاع واسمه محمد في <u>وسر</u> وفاته فاعتمدوا
42-İlimleri ihya eden Nasir b. Yahya <u>حسر</u> (ح8+س) 200)=268'de vefat etti.	۴۲. وقد قضى نصير بن يحيى في <u>حسر</u> وللعلوم آخِي
43-Faizletli İmam İbn Seleme <u>جعر</u> (ع70+ج3) 200)=273'te vefat etti, bütün hayırları bildi.	۴۳. مات الإمام الفاضل بن سلمة في <u>جعر</u> وكل خير علمه
44-Tahavî'nin hocası İbn Ebi İmran <u>فر</u> (ف80+ر) 200)=280'de vefat etti. Ve onun nuru aydınlatı.	۴۴. وابن ابي عمران في <u>فر</u> قضى شيخ الطحاوي ونوره اضا
45-Razi Ebu Hâzim el-Kadı vefat etti de! Abdulhamid <u>بصر</u> (ص20+ب) 200)=292'de bundan dönme.	۴۵. مات الرضِيُّ القاضي ابو حازم فل عبد الحميد في <u>بصر</u> فلا تلخل
46-Ebu Nasr İmam İbn Selam <u>هش</u> (ش50+ه) 300)=305'de vefat etti, onu ezberle ve sağ-lamca hatırında tut.	۴۶. مات أبو نصر الإمام بن سلام في <u>هش</u> فأحفظه وحذّه بسلام
47-Ebu Said el-Berzâî <u>زیش</u> (ي10+ز7) 300)=317'de göçtü, bunu kesinlikle aklında tut.	۴۷. وقد قضى أبو سعيد البرزعي في عام <u>ريش</u> فأضبطنه وع
48-Tahavî <u>طيش</u> (ط9+ي10+ش300)=319'da vefat etti. Sonra Saffar <u>كش</u> (ك6+و) 300)=326'de diye söyle.	۴۸. ثم الطحاوي قضى في <u>طيش</u> وبعده الصقار فل في <u>كش</u>
49-Hâkim el Celil Ebu'l-Fadl <u>دلش</u> (ل4+د) 300)=334'te vefat etti. Değeri yücedir.	۴۹. والحاكم الجليل في <u>دلش</u> قضى وهو أبو الفضل وفضله وصا

50-Kerhî mesh (ش 40+ م 4) = 340'ta ve Şâşî (ش 300+ م 4+ د) = 344'te vefat etti.	٥٠. في عام <u>مثن</u> قد قضي الكرخي وفي <u>دمش</u> قد قضي الشاشي
51-Hinduvânî ببش (ش 60+ س 2+ ب) = 362'te; kelamcı Hüseyin ise طشش (ش 300) = 369 da vefat etti.	٥١. والهندواني قضي <u>قُل</u> في <u>بش</u> والمتكليم الحسين في <u>طشش</u>
52-Ebu'l-Leys وعش (ش 70+ ع 6+ و) = 376'da vefat etti; Râzî ondan önce عش (ش 300) = 370'te.	٥٢. ثم أبو الليث قضي في <u>وعش</u> وقبله الرازي في عام <u>عش</u>
53-Za'ferânî دصش (ش 90+ ص 4+ د) = 394'te; Cürcânî حصش (ش 300+ ص 8+ ح) = 398'de vefat etti.	٥٣. والزعفراني فمات في <u>دمش</u> والجزجاني فمات في <u>حصش</u>
54-Kudûrî حكت (ش 400+ ت 20+ ك 8+ ح) = 428'de; Çok geçmeden İbn Sina da vefat etti.	٥٤. في <u>حكت</u> مات القدوري وقَد مات بن سينا فيه من غير <u>مَرَد</u>
55-Debûsî لت (ش 400+ ت 30+ ل) = 430'da; Ebu'l-Alâ Sâid الت (ش 400+ ت 30+ ل 1+ ا) = 431'de öldü.	٥٥. مات الدبوسي بعام <u>لَت</u> ابو العلاء صاعد في <u>أَلت</u>
56-Saymerî ولت (ش 400+ ت 30+ ل 6+ و) = 436'da göçtü; Nâtîfî'nin vefatı ise (ش 400+ ت 40+ م 6+ و) = 446'dadır.	٥٦. والصيمري قد قضي في <u>ولت</u> والناطفي وفأته في <u>ومت</u>
57-Şeyhu'l-ulûm ve sahibü'l-meânî olan Hulvânî ونت (ش 400+ ت 50+ ن 6+ و) = 456'de öldü dediler.	٥٧. في <u>ونت</u> قالوا قضي الحلواني شيخ العلوم صاحب المعاني
58-Akta' دعت (ش 400+ ت 70+ ع 4+ د) = 474; Pezdevî (ش 400+ ت 90+ ص 8+ ح) = 498 de vefat etti	٥٨. وقد قضي الأقطع في عام <u>دعت</u> واليزدوي بعده <u>قُل</u> في <u>حصت</u>
59-Fakih ve nahiv âlimi Ebu Şuca' el-Alevî'nin كصت (ش 400+ ت 90+ ص 20+ ك) = 510'da vefatından önce.	٥٩. وقبله ابو شجاع العلوي في <u>كصت</u> ذاك الفقيه النحوي
60-Zencerî بيت (ش 500+ ت 10+ 2) = 512'de vefat etti. Zamanın imamı idi bunu böyle belle ve ezberle.	٦٠. في عام <u>بيت</u> قد قضي الزنجري وهو امام الوقت فاحفظ وادري
61-Numan'ın Müsnedinin müellifi kuşkusuz (ش 500+ ت 20+ ك 6+ و) = 526 da vefat etti.	٦١. مؤلف المسند للنعمان قد مات في <u>وكت</u> بلا <u>نكران</u>
62-Şehid müttaki imam Husam ولت (ش 500+ ت 30+ ل 6+ و) = 536'de katledildi.	٦٢. في <u>ولت</u> قد قتل الحسام وهو الشهيد الورع الامام

63-Nesef'ten Ebu Hafs Ömer زلت (ل7+ ز) 30+ 500)=537'te vefat etti ki nazmı meşhurdur.	٦٣. في زلت مات ابو حفص عمر من نسف ونظمه قد اشتهر
64-Zemahşerî حلت (ل8+ ح) 30+ 500)=538'de vefat etti, kavrayışı ilminde örnektir.	٦٤. في حلت مات الزمخشري علامة في فنه دري
65-Kirmanî جمث (م3+ ج) 40+ 500)=543'te; peşinden Belhî حمت (م8+ ح) 40+ 500)=548'de vefat etti de.	٦٥. والكرمانى قضي في جمث وبعده البلخي قل في حمت
66-Semerkindî بنت (ن2+ ب) 50+ 500)=552'de; sonrasında İbn Esed دست (ن4+60+500)=564'te vefat etti.	٦٦. والسمرقندي قضي في بنت وبعده ابن اسد في دست
67-Âlim Fâzıl Abdulhâlik, geçmiş imamın Menakıb'ı ona aittir.	٦٧. العالم الفاضل عبد الخالق له مناقب الإمام السابق
68-Bu eserde o, Numan'ın görüşlerini güzel lafız ve manalarla açıklamıştır.	٦٨. فصل فيها مذهب النعمان بأحسن الألفاظ والمعاني
69-Kadihan'ın بصث (ص2+ ب) 90+ 500)=592'de vefat ettiğinde şek yoktur; (o ise) ondan önce زفت (ز7+ ف) 80+ 500)=587'de göçüp gitti.	٦٩. لا شك قاضي خان في بصث قضي وقبله في زفت فقد مضى
70-Güvenilir, gözde tek âlim Bedâi müellifi Kâsânî.	٧٠. العالم الأوحّد ذوا الإقتان مؤلف البدايع الكاساني
71- Gaznevî 'nin zikrettiği üzere جصث (ج3+ ص) 90+ 500)=593'te vefat etti ki meşhur bir olaydır.	٧١. في جصث فقد قضي فيما ذكر الغزنوي وهو امر مشتهر
72-Bekrî جبخ (ي3+ ج) 10+ 600)=613'te göçtü; sonra Hasîrî (ل6+ و) 30+ 600)=636'te vefat etti.	٧٢. وقد قضي البكري في عام جبخ ثم الحصري ومات في و
73-İmam Melik Muazzam el-Humâm دكخ (د4+ ك) 20+ 600)=624'te (Hakka) yürüdü.	٧٣. في دكخ قد درج الإمام الملك المعظم الهمام
74-İsa ki okunda isabet vardır, Hatîb'e karşı reddiye maharetini sergilemiştir.	٧٤. عيسى الذي في سهمه المصيب أجاد في الرد على الخطيب
75-Faziletli, söz ustası, derya gibi âlim San'ânî نخ (ن50+ خ) 600)=650'de (Hakka) yürüdü.	٧٥. في عام نخ درج الصنعاني

	الفاضل التَّحْرِيرُ ذُوا البیان
76-İbn Melik Davud Hillâtî بنخ خ 50+ن2+ب) بنخ (600)=652'de göçtü ki bu kesindir.	٧٦. بن مالك داود الخلاطي قضي في بنج وفيه لاشك مضى
77-Aynı yıl (652) (Menkübers) Bekbers Razi (yyüddin) el-İmami vefat etti ki halk arasında bu durum yaygındır.	٧٧. وفيه بَكْرَس الرضِيُّ الإمامي مات وذا قد شاع في الأنامي
78-Hâvî kitabının müellifi ve Tahavî Akidesi'nin şârihidir.	٧٨. وهو مولف كتاب الحاوي وشارح عقيدة الطحاوي
79-İbn Emin'd-Devle el-Kurazi حنخ ن 8+ح) حنخ (600)=658'de sözünü ezberle.	٧٩. وفي حنخ ابن أمين الدولة القرظي فَاخْفَظْ قَوْلَهُ
80-Aynı yıl (658) ez-Zâhidî de vefat etti, ey genç bilindiği gibi el-Kunye'nin yazarıdır.	٨٠. وفيه مات الزاهدي يا فتي مولف القنية فيما اثبتنا
81-İbnü'l-Adîm سخ (600+خ60+س) سخ (dünyası) değişti, ismi Ömer olan büyük arkadaşı.	٨١. وابن العديم في سخ فقد عَيَّر الصاحب الكبير واسمه عُمَر
82-İbn Fûveyre el-Kebîr خ 70+ع5+ه) هعخ (600)=675'te; peşinden خ 70+ع6+و) وعخ (600)=676 yılında vefat etti.	٨٢. وابن الفويرة الكبير في هعخ وبعده قد مات في عام وعخ
83-Faziletli, allame İbn Şemma' İmadüddin olarak da bilinir.	٨٣. الفاضل العلامة بن الشماع وهو عماد الدين فيما قد شاع
84-Ebu Sadr uzun ömrüne rağmen sonra vefat etti ki o hayır sahibi Ebu'l-Kasem'dir.	٨٤. مات ابو الصدر علي المعمر وهو ابو القسم ذاك الحير
85-110 yaşında فخ (600+خ80+ف) فخ (600)=680' yılında vefat etti. Doğumu 500'lü yılların sonlarına doğruydu.	٨٥. في عام فخ وهو في عشر المائة مؤلده اوآخر الخمسمائة
86-Sahibu'l-Muhtar خ 80+ف3+ج) جفخ (600)=683'te ardından; Said فخ (600)=684 yılında.	٨٦. وصاحب المختار في عام جفخ وبعده سعيد في عام دفخ
87-O, yol gösteren âlim bir imam, faydalı, gözde bir allâmeydi.	٨٧. وهو الإمام العالم الرشيد الأوحد العلامة المفيد
88-Burhanî ile övülen Nesefî ki Kur'an tefsiri-	٨٨. والنسفي المنعوث بالبرهان

nin müellifi.	مولف التفسير للقرآن
89-O, Râzî ile tartıştı Vefatı- زفخ (ف+7 ز) زفخ-89=687'dedir, bundan dönme. 600 خ	۸۹. وهو الذي قد ناقش الرازي ففعل في زفخ وفأته فلا تحل
90- صخ-90 ص (ص 90+ خ 600)=690'da müttaki, sey-yid, allâme Türki göçtü dediler.	۹۰. في صخ قالوا قد قضى التركي السيد العلامة التقي
91-İşhab ve icazda üstün olan Habbâzî اصخ (ص+90 خ 600)=691'de terk eyledi.	۹۱. في اصخ قد درج الحبازي ذوا الفضل في الإشهاب والإيجاز
92-Mısır Kadısı Numan بصخ (ص+2 ب) بصخ-92=692'de göçtü ki o Hatîbî'dir, böyle bil. 600 خ	۹۲. وقد قضى نعمان قاضي مصر في بصخ وهو الخطيبي فأدر
93-Hâfizuddin el-Buharî حصخ (ص+3 ج) حصخ-93=693'te; ondan sonra İbn Adîn دصخ (د+4 ص 600)=694'te diye söyle.	۹۳. وحافظ الدين البخاري في حصخ وابن العدين بعده قل في دصخ
94-Feraiz konusundaki Râyız adlı eserin sahibi seçkin faziletli Cemalüddin'dir.	۹۴. مولف الرياض في الفرائض وهو جمال الدين ذو الفضل الرضي
95-Ve sahibu'l-kebir Muhyiddin ki o Ebu Sadr Şihabüddin'dir.	۹۵. والصاحب الكبير محي الدين وهو ابو الصدر شهاب الدين
96-Halep'teki Beni Nuhâs'ın gözdesi ilmiyle yüksek dereceler kazanmıştır	۹۶. عين بني النحاس من اهل حلب وقد رقا بعلمه أعلى الرتب
97- هصخ-97 (ص+5 ه) هصخ-97, kendisine künye olan büyük oğlu ise حصخ (ص+8 ح) حصخ-97=698'de vefat etti. Sıkıntı giderildi.	۹۷. في هصخ ونجله المسمى في حصخ قد أنجل المسمى
98-Rüknüddin diye çağrılan Semerkandî (ا) اذ (د+700)=701'de vefat etti.	۹۸. والسمرقندي ففي اذ قضى يُدعى بركن الدين فيه مضي
99-Cemalüddin İbn Ebî'l-İz (ج) جذ (ص+3 ج) جذ-99=703'te vefat etti ki kesindir. 700 خ	۹۹. وفي جذ مات جمال الدين ابن ابي العز وعن يقين
100-Serûcî يذ (ي+10 ذ) يذ-100=710'da (Hakka) yürüdü burçların üzerine ulaşacak fazilete sahipti.	۱۰۰. في عام يذ ذرع السروجي

	وفضله عالٍ على البروج
101-Gaye'nin müellifi Şemsüddin Kadî'l-kudat idi, beyanımı ezberle.	۱۰۱. مؤلف الغاية شمس الدين قاضي القضاة فاضلٌ تبييني
102-Aynı yıl (710/يذ) Maksus ile bilinen Razî(yüddin) de vefat etti, ey zeki!	۱۰۲. وفيه أيضا قد قضي الرضي يعرف بالمقصود يا ذكي
103-Allame zü'l-imame İshak Necmüddin ايذ (700 ذ+10 ي+1 ا) =711'de yürüdü.	۱۰۳. -في عام ايذ درج العلامة اسحق نجم الدين ذو الإمامة
104-Serucî'nin ve Mısır ehlinin şeyhi idi. İlmi derya gibi derindi.	۱۰۴. -شيخ السروجي وأهل مصر وعلمه الوافر مثل البحر
105-Keffîrî طيذ (9 ط+10 ي+700 ذ)=719'de vefat etti; Turhâli ondan önce جيزذ (3 ج+10 ي+700 ذ)=713'te diye söyle.	۱۰۵. وقد قضي الكفيري في عام طيذ والثرخالي قبله قل في جيزذ
106-İsraîl oğlu Yusuf هكذ (5 ه+20 ذ+700 ذ)=725 'te vefat etti ki tahsili çoktu.	۱۰۶. وقد قضي يوسف نجل اسراييل في هكذ وهو كثير التحصيل
107-Hayırlı imam Kâbî ديزذ (4 د+10 ي+700 ذ)=714'te vefat etti bilinir.	۱۰۷. في ديزذ مات الإمام الخير يعرف بالكابي فيما حرروا
108-Nebîh'in müellifi, Konevi'nin hocası, Tokatlı böyle anlatıldı.	۱۰۸. مؤلف النبيه شيخ الثووي بأرض توقات كذاك قد روي
109-kadınların kâdısı, faziletli, cesur imam (Hakka) yürüdü.	۱۰۹. في عام بكذ درج الإمام اقضى القضاة الفاضل الهمام
110-Muhammed İbnü'l-İz el-İz Şemsüddin faziletli, güzel yazan ve açıklıyandı.	۱۱۰. محمد بن العز العز شمس الدين ذو الفضل والتحرير والتبيين
111-İmamın fetva halifesi Bestamî حكذ (8 ح+700 ذ+20 ك) =728'de göçtü.	۱۱۱. -في عام حكذ قد قضي البسطامي خليفة الحكم عن الإمام
112-Mısır'da Serucî'yi demek istiyorum, aynı senenin (728) Recep ayında vefat etti, bunda şek şüphe yoktur.	۱۱۲. أعني السروجي و في مصر قضي في رجب وفيه لاشك مضي

113-Esmer Muhyiddin diye vasıflanan kesin olarak o da aynı yıl (728) vefat etti.	۱۱۳. والأستمر المنعوث محي الدين فيه قضى وذاك عن يقين
114-(Ayn) Senenin Recebinin üçünde saltanat emirinin vekili Argun (Ergün) de göçtü.	۱۱۴. وقد قضى كافلاً أمر السلطنة أرغون في ثالث شهر في السنة
115-Halep nâibi iken الذ 30+ ل+ 1 ا) 700)=731'de. Çok faziletli ve edepli idi.	۱۱۵. من عام الذ نائباً بحلب وكان مفضلاً كثيراً الأديب
116-Radıyyüddin el-Mantikî الذ 30+ ل+ 2 ب) 700)=732'de vefat etti. Bu kesin bildiklerimden dir.	۱۱۶. في بلذ مات رضي الدين المنطقي وذاك عن يقيني
117-Şerhi <i>Tabsiratü'l-Esrar</i> olan Menar şârihini 700)=738'te diye söyle. ح 8+ ل 30+ ذ 700)=738'te diye söyle.	۱۱۷. في حلد قُل شارح المنار وشرحه تبصرة الأسرار
118-Mısır'da Türkistanlı Şucauddin diye çağırılır, bütün akrabalarından üstündür.	۱۱۸. يُدعى شجاع الدين من تركستاني بمصر قد فاق جميع الأقران
119-Bedrüddin هذ 30+ ل+ 5 م) 700)=735'te vefat etti. İbn Füveyre es-Sağir diye söyle, bundan dönme.	۱۱۹. ومات بدر الدين في هذ قُتل ابن الفوية الصغير لا تحل
120-Şihab oğlu Abdü'l-Hakk ح 8+ ل 30+ ذ 700)=738'de vefat etti, çok ahmak biriydi.	۱۲۰. مات الشهاب نجل عبد الحقي في حلد وهو كثير الخمقي
121-Kuhfâzî همذ 40+ ذ+ 5 م) 700)=745'te yürüdü, eşsiz zamanın allamesiydi.	۱۲۱. في عام همذ درج القحفازي علامة الوقت بلا أعواز
122-Şemsüddin'in oğlu kadî'l-kudât Alaüddin ومذ 40+ ذ+ 6 م) 700)= 746 'da vefat etti.	۱۲۲. في ومذ مات علاي الدين أقصى القضاة نجل شمس الدين
123-Şeyhu'ş-Şuyûh miskinlerin koruyucusu Alaüddin طمذ 40+ ذ+ 9 م) 700)=749'da vefat etti.	۱۲۳. في طمذ مات علاي الدين شيخ الشيوخ راحم المسكين
124-Mısır kadısı Alaüddin et-Türkmanî vefat etti, gurur kaynağıydı.	۱۲۴. مات علاء الدين قاضي مصر التركماني وهو نجل القمخر
125-İsimleri ezberleyip zabtında tutan vebadan 700)=750'de (öldü). نذ 50+ ذ 700)=750'de (öldü).	۱۲۵. في عام نذ من الوباء الحافظ الضابط للاسماء

126-Urcuze, Allah'a hamdolsun O'nun yar-dımı ve başarı vermesiyle sona erdi.	١٢٦-تَمَّتِ الأَرْجُوزَةُ بِحَمْدِ اللَّهِ وَعَوْنِهِ وَحُسْنِ تَوْفِيقِهِ
--	---

Kaynakça

- Abulkadir b. Muhammed el-Kureşi, *el-Cevahiru'l-Mudiyye fî Tabakâtî'l-Hanefiyye* (thk. Abdulfettah Muhammed Hulusv), Kahire, 1993.
- Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, Ankara: TDV Yay., 2014, s. 404.
- Ayaz, Fatih Yahya, *Türk Memlûkler Dönemi Saray Ağalığı (Üstâdârlık)*, İFAV, İstanbul 2008.
- *Memlûkler Dönemi Vezirlik*, İSAM, İstanbul 2009.
- Bağdadlı İsmail Paşa, *Hediyyetu 'l-Arifin Esmâ'ü'l-Miellifin ve Asaru'l-Musannifin*, M.E. Basımevi, İstanbul.
- Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin esmâ'ü'l-mü'ellifin ve âsârü'l-musannifin*, İstanbul: Dâru İhyai't-Türasî'l-Arabi, 1951.
- Bedir, Murteza, "er-Rahbiyye", *DİA*.
- Bursalı Muhammed Tabir, Osmanlı *Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333.
- Çakan, İsmail Lütfi, "Ahmed b. Seleme", *DİA*.
- Çetin, Nihat M., "Arûz", *DİA*, III, İstanbul 1999.
- Çubukçu, Asri, *et-Tarsusî Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılamamış Doktora Tezi, Ankara 1977.
- Durmuş, İsmail, "Tabakat", *DİA*, ss. 288-290, İstanbul 2010,
- Ebu'l-Fazl Burhanüddin en-Nesefî, *Telîsü't-Tefsiri'l-Kebir*
- ed-Dimeşki, Abdulkadir b. Muhammed en-Nu'aymi, *ed-Dâris fi Târihi'l-Medâris*, (thk. Cafer Hüsm), Matbaatu't-Terakld, Dimaşk, 1948.
- el-Cevahiru'l-Mudiyye, c. 3, s. 1842. (internet alıntısı)
- Eser, Ercan "Kadi Necmüddin Et-Tarsusi Ve *Tuhfetü't-Türk* İsimli Eserinin İslam Hukuku Açısından Analizi", *Türk-İslam Kültür Ve Medeniyetinde Tarsus Sempozyumu*, 232.
- Eser, Kadi Necmüddin Et-Tarsusi ve *Tuhfetü't-Türk* İsimli Eserinin İslam Hukuku Açısından Analizi",.
- Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001,.
- <http://www.ilimdunyasi.com/tahavi-serhi/tahavi-akidesine-yapilmis-serhler/>

- İbn Kesir, *el-Bidtiye ve'n-Nihtiyefi't-Târih*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki) Merkezu'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, Dam Hicr, ty.
- İbn Kutluboga, Kasım Ebu'l-Fida Zeynuddin Kasım, *Tacu't-Terâcim*, 1996 Beyrut.
- İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Kahire: Dâru'l-Meârif, 1119.
- İbn Tağriberd.i, (İbnTanrıverdi) Ebu'l-Mebasin Cemaluddin Yusuf el-Atabegi, *el-Menhelu's-Safi ve'l-Müstevfi ba'de'l-Vafi*, (thk. Muhammed Muhammed Emin) Kahire 1984,.
- İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001.
- Karagöz, Nail, Necmeddin Tarsusî'nin “*Urcûze Fî Vefeyâti'l-A'yân Min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân*” Adlı Risalesinin Değerlendirilmesi, (Basılmamış Bildiri Metni),.Adana 2016,
- Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*.
- Kaya, Eyyüp Said, “Tabakat (Fıkıh)”, *DİA*, ss. 292-294, İstanbul 2010, XXXIX, s. 292.
- Kaya, Eyyüp Said, “Tabakat (Fıkıh)”, *DİA*, XXXIX, ss. 292-294, İstanbul 2010.
- Kaymâziyye Medresesi müderrislerindedir. Salahuddin Halil es-Safedî, *A'yânü'l-'Asr ve A'vânü'n- Nasr*, I-VI, Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1998, III, 271.
- Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*.
- Kılıç, Muharrem, “Necmeddin Tarsusi” mad, İslam Ansiklopedisi.
- Kutlu, Sönmez, “Mürcie, ”*DİA*.
- Murteza Bedir, “er-Rahbiyye”, *Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (*DİA*), (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), XXXIV, 412, 413;
- Nihat M. Çetin, “Arûz”, *DİA*, III, ss. 509-510, İstanbul 1999, 430.
- Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, Ankara: TDV Yay., 2014.
- Sadiker, Ömer-Akbaş, Hamdi, “Necmeddin Tarsûsî'ye Göre Eş'ariler ile Maturidiler Arasındaki Görüş Ayrılıkları”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 “Ramazanoğulları Beyliği”*, (Basılmamış Bildiri Metni), Adana: 2016.
- Safedî, Salahuddin Halil, *A'yânü'l-'Asr ve A'vânü'n- Nasr*, I-VI, Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1998.
- Şık, İsmail, “Hilafetin Kureyşliliği Tezine Teolojik ve Hukuki Bir Reddiye *Tuhfetü't-Türk Örneği*”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi*,

Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 "Ramazanoğulları Beyliği", (Basılmamış Bildiri Metni), Adana: 2016.

Tarsusî'nin *Urcûze fî Ma'rifeti mâ beyne'l-Eşâ'ire ve'l-Hanefiyye mine'l-Hilâf fî Usûli'ddîn* Salahuddin Halil es-Safedî, *A'yânü'l-'Asr ve A'vânü'n- Nasr*, I-VI, Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1998, I, 102-103.

Tatlı, Bekir, "Necmeddin et-Tarsûsî (ö. 758/1357) ve Hilafetin Kureyşliliği Hadisine Yaklaşımı", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3 "Ramazanoğulları Beyliği"*, (Basılmamış Bildiri Metni), Adana: 2016.

Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Recez", *DİA*, XXXIV, İstanbul 2007, 509.

Umeyre Abdurrahman, İmam Tahâvî, trc. Arif Aytekin, *Nesil Dergisi*,.

Uzun, Mustafa, "Ebced", *DİA*, ss. 68-70.

**Review, Translation and Evaluation of Necmeddin Tarsusî's
work named 'Urcûzah fî Vafayâti'l-A'yân min Mezhebi Abu
Hanîfa al-Nu'mân'**

Citation / ©-Şık, İ. (2017). Review, Translation and Evaluation of Necmeddin Tarsusî's work named 'Urcûzah fî Vafayâti'l-A'yân min Mezhebi Abu Hanîfa al-Nu'mân', *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 17 (1), 39-60.

Abstract- *Necmeddin Tarsusi was a Hanafi scribe and a thinker who lived during the period of Memluks. In our study, we want to introduce and evaluate his tract named "Urcûze fî Vefeyâti'l-A'yân min Mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân", mentioned the date of death of scholars. We detected the work's manuscript in, it registered archive copy number 84/3 in collection of Mehmed Asım Köprülü library. Tarsusi, with "recez" type created in his works starting from Ebu Hanifa to Alâuddin et-Turkmani gives the dates of death of Hanafî scholars as much as in a unique style. This method, which is applied to give the date of death throughout the work, is applied by using a symbol consisting of a letter for the date of death in order to facilitate the memorization of the students since the number of the lawyers to be taught is high. In this symbolization, the name of the Hanafi scholar gives the date of the death of the sum of the "equivalent accounts" of the letters in the word (s) used to announce the date of death after the name is given. Biography is not as common as the other Sunni schools in the Hanafi tradition. This work by Tarsusi does not only refer to Hanafi scholars but also to other denominations that he regards as important. This work of Tarsusi does not distinguish between Hanefi-Mu'tazili, Hanefi-Mâturidi, Hanefi-Eş'ari when only Hanafi scholars are given. This work contains data that will contribute to the scientific world as an important work enumerated in early Hanafi biography works. There are some differences in the style and content of other tabakâts that we have and often used.*

Keywords- *Tarsusi, Hanafi faqihs, remz, recez*